

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU

(Uručena 9. novembra 2000. godine)

Predmet br. CH/98/1062 ISLAMSKA

ZAJEDNICA U BOSNI I

HERCEGOVINI

protiv

REPUBLIKE SRPSKE

Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, na zasjedanju Vijeća II od 11. oktobra 2000. godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gosp. Giovanni GRASSO, Predsjednik, Gosp. Viktor MASENKO-MAVI, Potpredsjednik, Gosp. Jakob MOLLER, Gosp. Mehmed DEKOVIĆ, Gosp. Manfred NOWAK, Gosp. Vitomir POPOVIĆ, Gosp. Mato TADIĆ, Gosp. Peter KEMPEES, Arhivar Gđa Olga KAPIĆ, Zamjenik arhivara

Razmotrivši gore navedenu prijavu podnesenu u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima ("Sporazum") sadržanog u Aneksu 6 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članom VIII(2) i članom XI Sporazuma i pravilima 52, 57 i 58 Pravila procedure Doma:

I UVOD

1. Zamlaz džamija, Riječanska džamija i Divič džamija u Zvorniku srušene su 1992. godine. Islamska zajednica u Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: "Islamska zajednica" ili podnosilac prijave) smatra da tužena Strana krši njena prava po članu 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima i članu 1 Protokola br. 1 Konvencije time što ih sprječava da koriste lokacije i obnove džamije. Posebno, prijava pokreće pitanje da li su podnosilac prijave i njeni članovi diskriminisani u uživanju prava zagantovanih gore pomenutim odredbama.

II POSTUPAK PRED DOMOM

2. Prijavaje podnesena

3. i registrovana 12. novembra 1998. godine. Vijeće je razmatralo predmet 7. i 9. jula 1999. godine. Dana 10. jula 1999. godine donesena je naredba za privremene mjere u vezi sa lokacijom Riječanske džamije kojom se naređuje tuženoj Strani da se suzdrži od bilo kakve gradnje na toj lokaciji i da ne dozvoli bilo kakvu gradnju drugim stranama.

4. Prijava je prosljeđena tuženoj Strani 13. jula 1999. godine. Dana 18. augusta 1999. godine primljena su zapažanja tužene Strane. Ona su prosljeđena podnosiocu prijave tog istog dana.

5. Odgovor podnosioca prijave je primljen 20. augusta 1999. godine. On je sadržavao zahtjev za dalje privremene mjere u vezi sa lokacijom Riječanske džamije. Podnosilac prijave je, pored toga, zahtijevala od Doma da naredi tuženoj Strani da ukloni zgradu koja je izgrađena na lokaciji Zamlaz džamije. Ovaj odgovor je nakon toga proslijeđen tuženoj Strani radi upoznavanja. Podnosilac prijave je 21. septembra 1999. godine ponovila zahtjev za dalje privremene mjere. Dom je zahtjev odbio 24. septembra 1999. godine i proslijedio ga tuženoj Strani 28. septembra 1999. godine. Dom je 21. oktobra 1999. godine poslao pismo tuženoj Strani podsjećajući ju na privremene mjere koje su donesene 10. jula 1999. godine. Tužena Strana je 18. januara 2000. godine odgovorila na ovu opomenu, izjavivši da se nikakvi građevinski radovi ne izvode na lokaciji Riječanske džamije. Ovaj podnesak je proslijeđen podnosiocu prijave 26. januara 2000. godine, a podnosilac prijave je na njega odgovorila 3. februara 2000. godine.

5. Podnosilac prijave je 7. aprila 2000. godine podnijela novi zahtjev za privremene mjere koji se odnosi na posebnu parcelu (k.č. 944/2) koja se nalazi odmah uz bivšu Riječansku džamiju. Podnosilac prijave je, pored toga, proširila svoje žalbe i na lokaciju gdje je nekad bila Divič džamija, tražeći od Doma da naredi tuženoj strani da ukloni pravoslavnu crkvu koja je tamo izgrađena. Ovaj podnesak je, uz to, sadržavao i zahtjev za kompenzaciju u iznosu od 100.000 konvertibilnih maraka (KM). Prema informaciji koju je dostavio OSCE-a parcela k.č. 944/2 ne obuhvata vlasništvo podnosioca prijave. Predsjednik Vijeća je 13. aprila 2000. godine odbacio ovaj zahtjev za privremene mjere.

6. Dom je 14. aprila 2000. godine zatražio dalje informacije od podnosioca prijave. Odgovor je primljen 24. aprila 2000. godine. Dom je 12. maja i 7. juna 2000. godine ponovno razmatrao ove predmete i odlučio je da održi zajednička javnu raspravu sa drugim predmetom koji se rješava pred Domom a odnosi se na lokacije bivših džamija u Bijeljini (CH/99/2656). Rasprava je održana u Bijeljini 4. jula 2000. godine. Na toj raspravi svjedočili su slijedeći svjedoci koje je Dom pozvao: gosp. Minja Radović, načelnik Odjeljenja za urbanizam u Zvorniku; gosp. Stevo Savić, gradonačelnik Opštine Zvornik; gosp. Husein Kavazović, Tuzlanski muftija. Gosp. Smajo Kapidžić, očevidac iz Zvornika, koga je predložio podnosilac prijave, bio je pozvan ali se nije pojavio. Dva inženjera geodezije, gosp. Dragan Jovanović i gosp. Marko Lozić, imenovani su za vještake svjedoke. Oni su dostavili pismeni izvještaj o određenim pitanjima prije rasprave, a i svjedočili su na raspravi. Od oficira za ljudska prava OSCE-a u Zvorniku zatraženo je takođe da pripremi izjave o različitim pitanjima. OSCE je odlučio da pripremi pismeni izvještaj *amicus curuae*. Podnosioca prijave zastupao je gosp. Esad Hrvaić, iz Sarajeva. Tuženu Stranu zastupao je gosp. Stevan Savić.

7. Nakon usmene rasprave, izdata je dalja naredba za privremene mjere 7. jula 2000. godine u vezi sa lokacijom bivše Riječanske džamije kojom se tuženoj Strani naređuje da obustavi izgradnju zgrade ili objekata bilo koje vrste na parceli k.č. 944/2. Tužena Strana je 10. augusta 2000. godine zatražila od Doma da povuče ovu naredbu za privremene mjere navodeći da zgrada koju je tamo sagradilo preduzeće "19. decembar" ne zalazi u k.č. 944/2. Dom je 2. oktobra 2000. dobio dodatno pismeno mišljenje svjedoka vještaka kojim su povukli svoju izjavu datu u toku javne rasprave na osnovu koje je izdata naredba za privremene mjere potvrđujući gore pomenuto mišljenje tužene Strane. Dom je 11. oktobra 2000. godine ipak odlučio da zadrži svoju naredbu za privremene mjere od 7. jula 2000. godine jer nove informacije dobijene 2. oktobra 2000. nisu bile od uticaja na nju.

III USTANOVLJENJE ČINJENICA

A. Činjenice kako ih je iznio podnosilac prijave

1. Lokacija bivše Zamlaz džamije

8. Prema podnosiocu prijave, Islamska zajednica je vlasnik lokacije bivše Zamlaz džamije. Podnosilac prijave tvrdi da je, nakon stupanja na snagu Daytonskog sporazuma, tužena Strana sagradila višespratnicu na ovoj lokaciji, a da prije toga nije obavijestila podnosioca prijave. Podnosilac prijave tvrdi da joj odredbe na osnovu kojih je preduzeta izgradnja nisu bile poznate. Podnosilac prijave tvrdi da ju nova zgrada sprečava da ponovno izgradi džamiju koja se ranije nalazila na toj lokaciji.

2. Lokacija bivše Riječanske džamije

9. Podnosilac prijave smatra da je ona vlasnik lokacije nekadašnje Riječanske džamije. Podnosilac prijave tvrdi da je ograda podignuta oko te lokacije i da su planirani građevinski radovi na njoj. Štaviše, podnosilac prijave ističe da je preduzeće "19. decembar" počelo izgradnju zanatskog centra i da je parcela podnosioca prijave br. k.č. 944/2 (32m²) uz lokaciju bivše Riječanske džamije uzurpirana u tu svrhu od početka 2000. godine.

3. Lokacija bivše Divič džamije

10. Podnosilac prijave izjavljuje da je Islamska zajednica vlasnik lokacije na kojoj je ranije bila smještena Divič džamija. Međutim, na toj lokaciji je izgrađena pravoslavna crkva. Podnositelj prijave tvrdi da ga ta nova zgrada spriječava da ponovo izgradi nekadašnju džamiju.

B. Činjenice kako ih je iznijela tužena Strana

1. Lokacija bivše Zamlaz džamije

11. U svojim pismenim podnescima tužena Strana smatra da lokacija Zamlaz džamije predstavlja zemljište u vlasništvu države, ističući da je lokacija ranije bila društveno vlasništvo, a da je Vakuf Zamlaz džamije zadržavao samo pravo na njeno korištenje a da to pravo navodno više ne postoji. Uprkos tome, predstavnik tužene Strane je izjavio u toku javne rasprave 4. jula 2000. godine da podnosilac prijave, kao raniji vlasnik zgrade džamije, i dalje ima prioritarno pravo da koristi lokaciju za izgradnju. Međutim, on je naglasio da podnosilac prijave nikad nije postupila u skladu sa formalnom procedurom kako bi dobila potrebne dozvole za ponovnu gradnju.

12. Tužena Strana ističe da je odobrenje za višespratnicu koja je sagrađena na lokaciji Zamlaz džamije doneseno na zasjedanju Skupštine Opštine.

2. Lokacija bivše Riječanske džamije

13. Tužena Strana nalazi u svojim pismenim podnescima da lokacija Riječanske džamije predstavlja imovinu u državnom vlasništvu. Lokacija je ranije bila društveno vlasništvo, a Vakuf Riječanske džamije zadržao je samo pravo na njegovo korištenje a koje navodno više ne postoji. Međutim, u toku javne rasprave 4. jula 2000. godine

predstavnik tužene Strane je priznao da podnosilac prijave, kao raniji vlasnik zgrade džamije, i dalje ima prioritarno pravo da koristi lokaciju za izgradnju.

14. Tužena Strana osporava da se izgradnja planira ili izvodi na lokaciji Riječanske džamije te ističe da nikakva građevinska dozvola nije izdata u tu svrhu. Ona posebno ističe da preduzeće "19. decembar" gradi svoj zanatski centar isključivo na katastarskim česticama 933/1, 930/1 i 930/2 koje su vlasništvo tog preduzeća i koje su locirane 10 metara od k.č. 944/2.

15. Međutim, tužena Strana priznaje da stanovnici Zvornika lokaciju trenutno nelegalno koriste kao parkiralište, najavljujući da će opštinske vlasti to zabraniti. Dalje, tužena Strana izjavljuje da je na početku 2000. godine preduzeće "19. decembar" započelo radove na izgradnji nove tržnice na obližnjoj lokaciji i da su zato neke manje prodajne tezge privremeno premještene na lokaciju Riječanske džamije. One će biti vraćene na svoje ranije mjesto čim se nova gradska tržnica završi.

3. Lokacija bivše Divič džamije

16. Tužena Strana tvrdi da lokacija Divič džamije predstavlja zemljište u vlasništvu države. Lokacija je ranije bila u društvenom vlasništvu, a Vakuf Divič džamije je zadržao samo pravo na njegovo korištenje a to pravo navodno više ne postoji. Međutim, u toku javne rasprave od 4. jula 2000. godine predstavnik tužene Strane je priznao da podnosilac prijave, kao raniji vlasnik zgrade džamije, i dalje ima prioritarno pravo da koristi lokaciju za izgradnju.

C. Pismeni izvještaj i usmena zapažanja svjedoka vještaka

1. Stanje lokacija prema zemljišnoj knjizi i katastru

17. Iz pismenih izvještaja inženjera geodezije gos. Dragana Jovanovića i gosp. Marka Lozića čini se da je lokacija bivše Zamlaz džamije (tj. k.č. 6/41, 6/315 i 6/316) zavedena u zemljišnu knjigu - koja sadrži podatke o pravnom satusu lokacija - kao državno vlasništvo sa pravom korištenja u korist državnog preduzeća "ODGP Inženjering Zvornik". Takvo stanje je prema rješenju Skupštine Opštine Zvornik od 30. juna 1997. godine. Lokacija bivše Riječanske džamije (tj. k.č. 2/131) je registrovana u zemljišnoj knjizi kao državno vlasništvo sa pravom korištenja u korist podnosioca prijave. Lokacija bivše Divič džamije (tj. k.č. 10/349 i k.č. 10/348) registrovana je u zemljišnoj knjizi kao vlasništvo podnosioca prijave.

18. Prema katastru - koji sadrži podatke o faktičkom stanju lokacija - Zamlaz lokacija je u posjedu preduzeća "ODGP Inženjering Zvornik", Riječanska lokacija je u posjedu podnosioca prijave, a Divič lokacija je u posjedu Srpske-pravoslavne crkve.

2. Stanje lokacija prema propisima o gradnji

19. Prema pismenom izvještaju svjedoka vještaka, za područje Zvornika postoji urbanistički plan od 9. marta 1989. godine koji se zove "Zvornik 2000" i regulacioni plan od 1976. godine koji se zove "Centar".

20. U planu "Zvornik 2000" nije ucrtana Zamlaz džamija, iako je džamija postojala kada je plan donesen 1989. godine. U njemu se lokacija bivše Zamlaz džamije zamjenjuje

zonom "visoke stambene izgradnje". S obzirom na to, Opština Zvornik je 30. juna 1997. godine donijela rješenje kojim se predmetna lokacija dodjeljuje preduzeću "ODGP Inženjering Zvornik". Preduzeće "ODGP Inženjering Zvornik" dobilo je 3. februara 1998. godine građevinsku dozvolu. Ovo je učinjeno uprkos činjenici da je - prema izvještaju koji je podnio OSCE - groblje, uz džamiju, bilo još uvijek netaknuto 1998. godine.

21. Riječanska džamija je ucrtana u urbanističkom planu "Zvornik 2000".

22. "Zvornik 2000" predviđa vjerski objekat na lokaciji bivše Divič džamije. Urbanistička dozvola za izgradnju srpske-pravoslavne crkve izdata je 9. jula 1997. godine. Ova zgrada je sagrađena iako očigledno ne postoji građevinska dozvola i koristi se kao crkva iako za to nema uredno odobrenje. Prema svjedocima vještacima, nije bilo moguće izdati građevinsku dozvolu za crkvu jer se takva dozvola može dati samo vlasniku. I dalje je lokacija bivše Divič džamije (tj. k.č. 10/349 i k.č. 10/348) zavedena u zemljišnoj knjizi kao vlasništvo podnosioca prijave. S druge strane, bilo je nemoguće da vlasti izdaju odobrenje za korištenje zgrade pošto nije bilo građevinske dozvole.

3. Stvarno stanje na lokacijama bivših džamija

23. Iz pismenih izvještaja svjedoka vještaka i iz njihovih izjava datih u toku javne rasprave od 4. jula 2000. godine čini se da je na lokaciji bivše Zamlaz džamije izgrađena višespratnica. Ona se sastoji od poslovnih prostora u prizemlju i stanova na četiri sprata. Lokacija Riječanske džamije se djelimično koristi kao parking, djelimično kao pijaca sa kioscima i ulicom na njoj. Preduzeće "19. decembar" (vidi tačku 7 gore) ne gradi na parceli k.č. 944/2. Srpska-pravoslavna crkva na lokaciji bivše Divič džamije izgrađena je 1998. godine.

D. Pismeni *amicus curiae* izvještaj iz OSCE-a

24. Iz pismenog izvještaja OSCE-a se čini da je proces povratka u grad Zvornik "prilično spor ali da je registrovano nekoliko manjinskih povrataka".

25. Prema OSCE-u, džamija Zamlaz je srušena 1992. godine. Od tog vremena lokacija gdje se džamija nalazila korištena je kao parking prostor. OSCE ističe da je groblje u blizini džamije bilo još uvijek nedirnuto do 1998. godine. U toku proljetnih i ljetnih mjeseci 1998. godine preduzeće "ODGP Inženjering Zvornik" počelo je sa pripremnim radovima na zemljištu radi početka izgradnje stambene zgrade. Jedan zvaničnik OSCE-a je bio očevidac kada su zaposleni u pomenutom preduzeću uklonili dijelove mezarja gdje su bile ukopane efendije. Stanovnici su se 25. juna 1999. godine uselili u nove stanove.

26. OSCE isvještava u vezi sa Riječanskom džamijom da su i nju srušile srpske paravojne snage 1992. godine. Nikakvi građevinski radovi se ne izvode na gradilištu koje se trenutno koristi kao pijaca.

27. U vezi sa Divič džamijom, OSCE obavještava Dom da su nju srušile srpske paravojne snage 1992. godine. U međuvremenu na toj lokaciji je podignuta srpska-pravoslavna crkva.

E. Usmeno svjedočenje

1. Gosp. Minja Radović (svjedok)

28. Gosp. Radović je bio načelnik Odjeljenja za urbanizam u Zvorniku do 30. juna 2000. godine i prije toga je radio u više međunarodnih organizacija. Poznati su mu urbanistički i regulacioni planovi grada Zvornika. Prema njemu ni jedan od planova nije mijenjan poslije okončanja rata. Gosp. Radović je svjedočio da je u urbanističkom planu ucertana Riječanska džamija. Međutim, Zamlaz džamija nije predviđena. "Nije planirano da se ova džamija zadrži, već je predviđeno da to bude zona visoke gradnje". Gosp. Radović je Domu objasnio, u vezi sa Divič džamijom, da iz urbanističkog plana nije moguće vidjeti "da li je predviđeno da džamija ostane".

29. U vezi sa činjenicom da je bivša lokacija Zamlaz džamije bila dodijeljena preduzeću "ODGP Inženjering Zvornik" dokje groblje još uvijek bilo nedirnuto, gosp. Radović je izjavio da u ovom groblju niko nije bio ukopan u posljednjih 30-50 godina. Objasnio je Domu da je gradnja na mjestu grobalja zabranjena samo za period od 20 godina nakog posljednje sahrane.

30. Kada je u pitanju srpska-pravoslavna crkva koja je izgrađena na lokaciji bivše Divič džamije, gosp. Radović je potvrdio da za nju postoji samo urbanistička dozvola ali ne i građevinska dozvola. Znači, izgradnja crkve nije bila u skladu sa zakonom Republike Srpske.

2. Gosp. Stevo Savić (svjedok)

31. Gosp. Savić je bio gradonačelnik Opštine Zvornik od januara 1999. godine do opštinskih izbora u aprilu 2000. godine. On trenutno radi za Telekom Republike Srpske. Svjedočio je da su sve džamije u Zvorniku porušene 1992. godine i da se trenutno ni jedna džamija ne koristi. Gosp. Savić je izjavio da u vrijeme kad je on bio gradonačelnik podnosilac prijave niti je zahtijevala povrat u posjed džamijskih lokacija niti je zatražila dozvolu za rekonstrukciju džamija. On je imao samo jedan "neformalni" sastanak sa tuzlanskim muftijom na kome je raspravljano o problemu porušenih džamija.

3. Gosp. Husein Kavazović (svjedok)

32. Gosp. Kavazović, tuzlanski muftija od oktobra 1992. godine, obavijestio je Dom daje od 1992. godine najveći dio Opštine Zvornik etnički očišćen. Zabilježen je određen proces povratka u Opštinu Zvornik u protekle zadnje dvije godine, ali još uvijek ni jedan Musliman ne živi u gradu Zvorniku.

33. Gosp. Kavazović je svjedočio da podnosilac prijave nije nikad podnijela formalni zahtjev nadležnim organima kako bi se dobila dozvola za ponovnu izgradnju porušenih džamija. Mišljenja je da se podnosiocu prijave mora omogućiti da ponovno izgradi ove građevine bez ikakvih formalnih procedura ističući da podnosilac prijave ne planira nove zgrade nego samo želi da ponovo izgradi pripadajuće objekte. Međutim, podnosilac prijave ustvari, nije nikada pokušala da ponovo sagrađi porušene džamije jer tužena Strana nije omogućila podnosiocu prijave da pristupi lokacijama gdje su nekad bile džamije. Kada je u pitanju bivša Zamlaz džamija, gosp. Kavazović je dodao da podnosilac prijave nije mogla ponovo izgraditi džamiju jer je tamo podignuta

višespratnica bez znanja podnosioca prijave. Isto se odnosi na lokaciju Divič gdje je izgrađena crkva. Gosp. Kavazović je, međutim, naglasio da je podnosilac prijave "pokušala na neki način da zaustavi vlasti Zvornika da zauzmu i ugroze lokacije". U slučaju Zamlaz lokacije, podnosilac prijave je poslala pismo gradonačelniku Zvornika u kome je zahtijevala da se građevinski radovi zaustave.

34. Gosp. Kavazović je u ovom kontekstu svjedočio da tužena Strana "nije bila spremna da razgovara o džamiji u Zvorniku. On se pozvao na odluku Doma u "predmetu Banja Luka" (tj. predmet br. CH/96/29, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 11. juna 1999. godine, Odluke januar-juli 1999. godine) i naglasio je da tužena Strana nikad nije ispoštovala tu odluku. Štaviše, istakao je da podnosilac prijave nije pokušala zaustaviti ometanja na predmetnim lokacijama pred sudskim organima jer "u Republici Srpskoj ne postoji nezavisno sudstvo".

F. Relavantni domaći zakoni

1. Nastavljeno važenje zakona koji su doneseni prije Opšteg okvirnog sporazuma

35. Prema članu 2 Aneksa II ("Prelazna rješenja") uz Aneks 4 uz Opšti okvirni sporazum (Ustav Bosne i Hercegovine), svi zakoni, propisi i sudska pravila procedure koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine kada stupi na snagu Ustav Bosne i Hercegovine će ostati na snazi u mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom, dok nadležni državni organ Bosne i Hercegovine ne odluči drugačije.

36. Prema članu 12 Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 21/92), zakoni i drugi propisi tadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SR BiH) koji su u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i nisu u suprotnosti sa zakonima i propisima koje je donijela Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, tj. Narodna skupština, će se primjenjivati do donošenja relavantnih zakona i propisa Republike Srpske.

2. Vjerske zajednice

37. Status vjerske zajednice je regulisan Zakonom SRBiH o pravnom statusu vjerskih zajednica (Službeni list SRBiH, br. 36/76). Vjerske zajednice su odvojene od Države (član 3). Unutar vjerskih zajednica, njihovih tijela ili organizacija je zabranjeno vršiti društvene aktivnosti i uspostavljati organe u svrhu takvih aktivnosti. Izuzetak je za očuvanje objekata koji pripadaju vjerskim zajednicama i čine dio kulturno istorijskog naslijeđa i etnološkog naslijeđa (član 6).

38. Vjerske zajednice mogu, u skladu sa ovim zakonom, biti vlasnici ili sicati zgrade i drugu imovinu koja služi za molitve i druge vjerske stvari ili je potrebna za smještaj osoblja (član 27).

39. Za izgradnju i adaptaciju vjerskih objekata (zgrada) vjerske zajednice su dužne pribaviti neophodnu dokumentaciju kao i dozvolu nadležnih upravnih organa (član 28).

40. Članom 28 Ustava Republike Srpske je zagantovana sloboda vjeroispovijesti. Vjerske zajednice su ravnopravne pred zakonom i slobodno vrše vjerske aktivnosti i

službe. Srpska pravoslavna crkva je crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjerospovijesti. Država će pomagati Pravoslavnu crkvu materijalno i sarađivaće s njom u svim poljima, a naročito u očuvanju, njegovanju i razvijanju kulturnih, tradicionalnih i drugih duhovnih vrijednosti.

3. Zakon o građevinskom zemljištu

41. Zakonom o građevinskom zemljištu (Službeni list SRBiH, br. 34/86 i 1/90; Službeni glasnik Republike Srspe, br. 29/94 i 23/98) je predviđeno da ne može postojati pravo svojine na gradskom građevinskom zemljištu (član 4). Građevinsko zemljište se ne može otuđiti iz društvene svojine, ali se na njemu mogu steći prava određena zakonom (član 5). Opština raspolaže i upravlja gradskim građevinskim zemljištem na način i pod uslovima predviđenim zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona (član 6). Zaštita prava na gradskom građevinskom zemljištu ostvaruje se u postupku pred redovnim sudom, ako zakonom nije drugačije određeno (član (11)).

42. Raniji vlasnik gradskog građevinskog zemljišta koje je pretvoreno u društvenu svojinu ima privremeno pravo korištenja na neizgrađenom zemljištu, prvenstveno pravo korištenja neizgrađenog gradskog zemljišta za izgradnju kao i trajno pravo korištenja građevinskog zemljišta dok na njemu postoji građevina (član 21(1) i (3) i član 40(1)).

43. Trajno pravo korištenja zemljišta može se prenijeti, otuđiti, naslijediti ili opteretiti samo zajedno sa zgradom. U slučaju eksproprijacije zgrade, rješenjem o eksproprijaciji zgrade utvrđuje se da ranijem vlasniku prestaje trajno pravo korištenja zemljišta pod zgradom i zemljišta koje je služilo za redovnu upotrebu zgrade (član 42).

44. U zavisnosti od gore spomenute mogućnosti eksproprijacije, trajno pravo korištenja zemljišta traje dok postoji zgrada na njemu. Ako se zgrada na osnovu rješenja nadležnog opštinskog organa uprave ukloni zbog dotrajalosti ili sruši usljed dejstva više sile, njen vlasnik ima prvenstveno pravo korištenja zemljišta radi građenja pod uslovom da je na toj građevinskoj parceli regulacionim planom, odnosno urbanističkim planom predviđena izgradnja zgrade na koju može imati pravo svojine. Slično pravo korištenja zemljišta radi građenja ima i onaj vlasnik zgrade koji ukloni postojeću zgradu da bi na istoj građevinskoj parceli izgradio drugu zgradu pod uslovom da je relevantnim planom predviđena takva građevina (član 43).

45. Viša sila (*vis majoi*) može se definisati kao prirodna pojava ili djelo čovjeka, koje nije moglo biti predviđeno ili spriječeno, a izaziva štetu. Da bi se prirodna pojava ili djelo čovjeka moglo okvalifikovati kao *vis major*, neophodno je: (1) da pojava bude vanjska u odnosu na opseg spora između strana, ali da utiče na njihov pravni odnos; (2) da je pojavu bilo nemoguće predvidjeti ili spriječiti; i (3) i da pojava ima štetne posljedice, ili u smislu nanošenja štete, ili u sprečavanju strane da ispoštuje svoje obaveze (*Pravni leksikon, Savremena administracija, Beograd 1970. str. 1289*).

4. Zakon o prostornom uređenju Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

46. Po članu 11. gornjeg Zakona o prostornom uređenju (Službeni list SRBiH br. 9/87, 23/88, 24/89, 10/90, 14/90, 15/90, 14/91) planom se po pravilu, utvrđuju površine rezervisane za budući razvoj u toku ili poslije perioda predviđenog planom. Namjena ovih površina ne mora biti bliže definisana. Na rezervisanim površinama je zabranjeno građenje. Rezervisanim površinama se može odrediti privremena namjena.

47. Područja prirodnog i kulturno-istorijskog naslijeđa su zaštićena posebnim zakonom s ciljem očuvanja istorijske autentičnosti, oblika, odnosa i vizuelnog prostora zaštićenog područja, cjeline odnosno zgrade (članovi 36. i 45.). Zaštita kulturno-istorijskog naslijeđa uključuje, *inter alia*, konzervaciju i restauraciju. Pravna zaštita je osigurana obavezanim pravljenjem relevantnih planova i konstantnim nadzorom od strane odgovorne nadležne službe (član 46.).

48. Planovi se dijele na razvojne planove (prostorni plan, urbanistički plan i urbanistički red) i provedbene planove (regulacioni plan i urbanistički projekat). Razvojni planovi donose se za period od 10 godina ili duži period. Provedbenim planovima detaljno se reguliše korištenje zemljišta, izgradnja i uređenje prostora (član 77.).

49. Regulacioni plan je osnova za izdavanje bilo kakve urbanističke saglasnosti (npr. dozvole za izgradnju ili renoviranje) i njime se uređuje detaljna namjena površina, uključujući i rekonstrukciju postojećih struktura, spomenika i struktura kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa (članovi 89(1) i (3), 90(4) i 91(1) i (2)). Regulacioni plan obuhvata dio grada, manja naselja, kao i sva druga područja koja se izgrađuju, odnosno uređuju.

50. Nadležna skupština društveno političke zajednice izdaje prethodnu odluku da se pristupi razvoju ili reviziji regulacionog plana. O nacrtu plana obavlja se javna rasprava, nakon čega se konačni nacrt prezentira skupštini (članovi 100(1) i 105(1)). Usvojeni plan se objavljuje u službenom glasilu (član 107(1)).

51. Urbanistička saglasnost izdaje se na osnovu regulacionog plana. Urbanistička saglasnost za privremene objekte ili za privremene namjene izdaje se samo izuzetno i sa ograničenim rokom važenja. Urbanističku saglasnost mora izdati nadležni opštinski organ u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva, a za građevine i radove za koje je potrebno pribavljanje propisanih saglasnosti u roku od 60 dana (članovi 123(1), 129(1), 131(1) i 134(4)). U postupku izdavanja urbanističke saglasnosti primjenjuje se Zakon o opštem upravnom postupku, ukoliko odredbama Zakona o prostornom planiranju nije drugačije određeno (član 135 (1)).

5. Zakon o uređenju prostora Republike Srpske

52. Zakon o prostornom uređenju u Republici Srpskoj, stupio je na snagu 25. septembra 1996. (Službeni Glasnik RS br. 19/96, 25/96, 25/97, 3/98 i 10/98). On je zamijenio prethodno pomenuti Zakon SR BiH.

53. Prema članu 32, organizacija, uređenje i korištenje prostora i izgradnja naselja se obezbjeđuje donošenjem i sprovođenjem planova. Planovi u smislu ovog zakona su: prostorni planovi (prostorni plan Republike, prostorni plan područja, prostorni plan opštine), urbanistički planovi, regulacioni planovi i urbanistički projekti. Prostorni i urbanistički planovi su dugoročni, strateški planski dokumenti kojima se utvrđuju osnovni ciljevi, pravci i instrumenti razvoja u prostoru, odnosno naselju, a donose se za period od najmanje 10 godina. Regulacioni planovi i urbanistički projekti su tehničko-regulativni planski dokumenti na osnovu kojih se razrađuju i definišu uslovi za projektovanje i građenje objekata, odnosno na osnovu kojih se prostor neposredno privodi planiranoj namjeni.

54. Prema članu 46, osnov za izradu regulacionog plana u urbanom području je urbanistički plan, a za područja van granice urbanog područja prostorni plan opštine odnosno prostorni plan područja. Regulacioni plan je osnova za izradu urbanističkog projekta, za izdavanje urbanističke saglasnosti, za pribavljanje građevinskog zemljišta i njegovu parcelaciju, kao i za druge planom predviđene intervencije u prostoru. Regulacioni plan donosi skupština opštine (član 49). Prema članu 53, priprema i izrada plana kao i njegovo donošenje vrši se u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima donesenim na osnovu zakona. Postupak i način pripreme izrade planova, bliže će, po potrebi propisati ministar. U postupku izdavanja urbanističke saglasnosti primjenjuje se Zakon o opštem upravnom postupku, ukoliko odredbama ovog zakona nije drugačije određeno (član 80(1)).

55. Prema članu 55, nadležni organ opštine može donijeti neophodne planove ili odrediti neka druga tijela ili organizacije da budu nosioci pripreme plana. U toku formulacije plana, nosilac pripreme plana dužan je da obezbijedi saradnju i usaglašavanje sa svim zainteresovanim stranama, organima ili organizacijama nadležnim za poslove planiranja i programiranja razvoja. Pomenuti organi i organizacije su dužni da daju sve raspoložive podatke i druge informacije neophodne za izradu plana (član 56). Prema članu 58, skupštine nadležne za izradu planova mogu imenovati komisiju za izradu plana ("savjet plana").

56. Prema članu 60, nosilac pripreme plana utvrđuje nacrt plana i stavlja ga na javni uvid u trajanju od najmanje 30 dana. U toku ovog perioda se mogu dati mišljenja i pismene primjedbe na nacrt plana. Istovremeno sa izlaganjem nacrta plana na javni uvid, sprovodi se javna rasprava. Javnost se obavještava najmanje osam dana ranije o mjestu, trajanju i načinu javnog izlaganja nacrta plana. Nosilac pripreme plana, nakon javnog uvida i zauzetih stavova po pismenim primjedbama na nacrt plana, utvrđuje prijedlog plana i ostavlja ga nadležnoj skupštini na usvajanje i donošenje. Uz prijedlog plana, nosilac pripreme plana dužan je nadležnoj skupštini dostaviti i obrazloženje mišljenja primjedbama na nacrt plana koje nisu mogle biti prihvaćene.

57. Prema članu 62, ministar daje saglasnost na prijedlog prostornih i urbanističkih planova, kao i na prijedlog regulacionih planova prije donošenja planova. On može odbiti davanje saglasnosti na planove kada utvrdi da postupak njihovog donošenja i sadržaj nisu u skladu sa zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona, odnosno kada utvrdi da planovi nisu u skladu sa planovima koji predstavljaju osnov za njihovu izradu. Ako ministar u roku od 60 dana ne da saglasnost ili ne obavijesti skupštinu nadležnu za donošenje plana o utvrđenim nepravilnostima, smatraće se da je saglasnost na prijedlog plana data.

58. Članom 64 je naređeno da se odluka o donošenju plana objavljuje u službenom glasniku. Plan je javni dokument, ukoliko za određene njegove dijelove nije drugačije određeno. Plan se izlaže na stalni javni uvid kod organa uprave nadležnog za poslove urbanizma. Prema članu 68, izmjena i dopuna plana vrši se po postupku donošenja plana. Iz člana 68 se može vidjeti da reviziju plana pokreće nosilac pripreme plana ili ministar. Revizija plana vrši se na način i po postupku koji je propisan za donošenje plana.

59. Izgradnji građevine, vršenju građevinskih i drugih radova na površini ili ispod površine zemlje, kao i promjeni namjene građevinskog zemljišta, pristupa se po prethodno pribavljenom rješenju o odobrenju za građenje (u daljem tekstu: građevinska

dozvola, član 90).

60. Organ uprave nadležan za poslove građenja može po službenoj dužnosti ili na zahtjev zainteresovanog lica narediti rušenje građevina ili dijela građevine za koje se utvrdi da zbog fizičke dotrajalosti, više sile, ratnih dejstava ili većih oštećenja ne može dalje da služi svojoj namjeni, ili da predstavlja opasnost po život ili zdravlje ljudi, okolne objekte i saobraćaj. Organ uprave može utvrditi uslove i mjere koje je potrebno provesti, pri rušenju. Žalba protiv naredbe o rušenju ne odlaže izvršenje rješenja (član 117).

I ŽALBENI NAVODI

61. Podnosilac prijave tvrdi da su povrijeđena njegova prava prema članu 9 Konvencije i članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju te da je došlo do diskriminacije u uživanju prava zagarantovanih ovim članovima. Žali se da trenutno nema ni jedne džamije u Zvorniku u kojoj bi njeni članovi mogli na odgovarajući način obavljati molitve.

II. PODNESCI STRANA

A. Tužena Strana

62. Tužena strana izjavljuje da podnosilac prijave nije iscrpila raspoložive domaće pravne lijekove. Štaviše, ona traži da Dom proglasi prijavu neprihvatljivom kao očigledno neutemeljenu i da povuče naredbe za privremene mjere koje je donio u vezi sa Riječanskom lokacijom 10. jula 1999. godine i 7. jula 2000. godine.

B. Podnosilac prijave

63. Što se tiče iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, podnosilac prijave izjavljuje da, u svjetlu ranije prakse organa Republike Srpske, nije bilo efikasnog domaćeg pravnog lijeka koji bi bio na raspolaganju za zaštitu njenih interesa. Podnosilac prijave naglašava da je njen posjed zaposjednut uz pristanak samih organa kojima se on trebao obratiti. Dalje, podnosilac prijave objašnjava da se bojala da se takav postupak mogao protumačiti kao provokacija i da je mogao izazvati suprotan efekat od onoga koji je tražio podnosilac prijave.

Što se tiče pitanja vlasništva, podnosilac prijave naglašava da su rušenje džamija namjerno izazvali organi tužene Strane koji su tada bile na vlasti. Podnosilac prijave smatra da nije mogla izgubiti vlasništvo na vjerskim objektima kao posljedicu nezakonitog rušenja jer bi se time retroaktivno legalizovalo rušenje.

I MIŠLJENJE DOMA

A. Prihvatljivost

1. Nadležnost *ratione personae*

65. Prije razmatranja merituma predmeta, Dom mora odlučiti da li da ga prihvati,

uzimajući u obzir kriterije prihvatljivosti sadržane u članu VIII Sporazuma. Prema članu VIII(1), Dom će primati, od svake Strane ili osobe, nevladine organizacije ili grupe pojedinaca koji tvrde da su "žrtve" povrede prava od neke Strane, prijave koje se tiču navodnih ili očiglednih povreda ljudskih prava u okviru člana 11(2) Sporazuma.

66. Status sadašnjeg podnosioca prijave, kao pravnog lica, u principu je kvalifikuje da djeluje kao nevladina organizacija u smislu člana VIII(1) Sporazuma. Međutim, Dom takođe mora utvrditi da li podnosilac prijave može tvrditi da je "žrtva" u vezi sa navodnim povredama. Tužena Strana nije stavila primjedbu u smislu da podnosiocu prijave nedostaje takav status a Dom je već donio odluku u sličnom predmetu da Islamska zajednica zadovoljava zahtjev "žrtve" u smislu člana VIII(1) Sporazuma i u vezi sa članom 9 Konvencije i članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. U vezi sa članom 9 Konvencije Dom je našao da je Islamska zajednica sposobna da posjeduje i da koristi prava sadržana u članu 9. U vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju Dom je izjavio da je Islamska zajednica po domaćem zakonu pravno lice koje može posjedovati imovinu (predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 34, tačkama 128-131). Dalje slijedi da podnosilac prijave može takođe tražiti status "žrtve" navodne diskriminacije u uživanju gore pomenutih prava. Prema tome, podnosilac prijave ispunjava zahtjev "žrtve" u smislu člana VIII(1) Sporazuma. Prijava je prema tome kompatibilna *ratione personae* sa Sporazumom u smislu člana VIII(2)(c).

2. Zahtjev za iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova

67. Prema članu VIII(2)(a) Sporazuma, Dom takođe mora razmotriti da li postoje djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazala da su oni iscrpljeni. U konkretnom predmetu, tužena Strana navodi da je podnosilac prijave trebala podnijeti formalni zahtjev za dozvolu za rekonstrukciju Zamlaz džamije, Riječanske džamije i Divič džamije.

68. U slučaju banjalučkih džamija Dom je izjavio da podnosilac prijave treba imati normalnu odštetu uz pravne lijekove koji su mu dostupni i dovoljni da bi nadoknadio štetu u vezi sa navodnim povredama. Postojanje predmetnih pravnih lijekova mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi, a ukoliko nije tako, nedostaje im neophodna pristupačnost i djelotvornost. On je ustanovio da je u primjeni pravila o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova neophodno da se realno uzmu u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u domaćem pravnom sistemu, već i opšti pravni i politički kontekst u kojem oni djeluju kao i lične okolnosti podnosioca prijave (predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 34, tačkama 142-143).

69. U ranijim predmetima Dom je zauzeo stav da je teret dokazivanja na tuženoj Strani da uvjeri Dom da je podnosiocu prijave bio na raspolaganju pravni lijek u teoriji kao i u praksi. (vidi npr. predmet br. CH/96/21, *Čegar*, odluka o prihvatljivosti od 11. aprila 1997., tačka 12, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996. - decembar 1997.godine).

70. U konkretnom predmetu Dom nalazi ustanovljenim da podnosilac prijave nikada nije podnijela formalni zahtjev za ponovnu izgradnju predmetnih džamija. Dana 10. jula 1998. i 25. augusta 1998. uputila je navodno pisma Opštini Zvornik u kojima je zatražila da se zaštite lokacije na kojima su nekada stajale džamije. U slučaju Zamlaz lokacije,

podnosilac prijave je uputila pismo tadašnjem gradonačelniku opštine Zvornik i zatražila od njega da zaustavi građevinske radove; nijedno od ovih pisama nije sadržalo formalni zahtjev za građevinsku dozvolu. Čini se da je došlo do samo jednog neformalnog sastanka između bivšeg gradonačelnika opštine Zvornik i tuzlanskog Muftije u tom smislu.

71. Međutim, Dom ne može posmatrati pitanje domaćih pravnih lijekova izdvojeno od činjeničnog konteksta. Kao prvo, Zamlaz džamija, Riječanska džamija i Divič džamija su fizički uništene. Poslije toga su na nekim od tih lokacija podignuti neki novi objekti, naime višespratna zgrada na lokaciji Zamlaz džamije i srpska pravoslavna crkva na lokaciji Divič džamije. Lokaciju Riječanske džamije građani Zvornika danas djelimično koriste kao parkiralište, a djelimično kao pijacu; tužena Strana je obećala da će zaustaviti ovo bespravno korištenje, ali to nije uradila.

72. Štaviše, pravni status lokacijaje mijenjan jednostranom odlukom na štetu podnosioca prijave. U urbanističkom planu koji je na snazi ("Zvornik 2000") nije ucrtana Zamlaz džamija, iako je još uvijek postojala kada je plan revidiran 1989. Umjesto nje je za tu lokaciju predviđena visokogradnja. Shodno tome, Skupština opštine Zvornik je donijela rješenje 30. juna 1997. zbog kojeg je sada lokacija Zamlaz džamije registrovana u zemljišnu knjigu kao državna imovina sa pravom korištenja u korist državnog preduzeća "ODGP Inženjering Zvornik". Dana 3. februara 1998. "ODGP Inženjering Zvornik" je dobilo građevinsku dozvolu iako je groblje, koje je bilo dio objekta džamije, još uvijek bilo netaknuto u to vrijeme. U vezi sa lokacijom Divič džamije koja je u vlasništvu podnosioca prijave, izdata je urbanistička saglasnost za izgradnju pravoslavne crkve još 9. jula 1997. godine. Tužena Strana je poslije toga tolerisala njenu izgradnju u 1998. godini, iako očigledno nije postojala građevinska dozvola za tu izgradnju.

73. Uzimajući u obzir ove činjenice, Dom smatra da bi bilo beskorisno za podnosioca prijave da zatraži građevinsku dozvolu za predmetne lokacije. U vezi sa lokacijom Zamlaz džamije, s jedne strane, džamija nije predviđena relevantnim urbanističkim planom, što bi bila zakonska pretpostavka za izdavanje građevinske dozvole za taj objekat. S druge strane, bilo je očigledno da podnosilac prijave ne bi dobila građevinsku dozvolu za tu lokaciju jer su organi tužene Strane već izdali građevinsku dozvolu za izgradnju višespratnice koja je završena. Isto važi i za lokaciju Divič džamije na kojoj je izgrađena srpska pravoslavna crkva bez ikakve dozvole.

74. Pored toga, Dom zapaža da je naredio tuženoj Strani, *inter alia*, da izda dozvole podnosiocu prijave za rekonstrukciju sedam uništenih džamija u Banja Luci u odluci koja je uručena 11. juna 1999. (predmet br. CH/96/29, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*, gore spomenuta u tački 34). Međutim, nijedna od ovih dozvola do sada nije izdata. S obzirom na očigledan propust tužene Strane da osigura podnosiocu prijave njena prava ustanovljena u ovoj konačnoj i obavezujućoj odluci samog Doma, Dom nalazi da je podnosilac prijave opravdano sumnjala u djelotvornost formalnog zahtjeva za građevinske dozvole za lokaciju Riječanske džamije, kao i druge dvije lokacije o kojima je riječ.

75. Na osnovu gore navedenih činjenica, Dom zaključuje da domaći pravni lijekovi koji su bili ili su trenutno pristupačni podnosiocu prijave ne bi mogli zadovoljiti standarde djelotvornosti u pogledu navedenih kršenja. Dom stoga nalazi da se moraju ispoštovati standardi prihvatljivosti iz člana VIII(2)(a) Sporazuma.

B. Meritum

76. Prema članu XI Sporazuma, Dom dalje mora obraditi pitanje da li predmet odaje da je tužena Strana prekršila svoje obaveze iz Sporazuma. Članom I Sporazuma je predviđeno da će Strane osigurati svim osobama pod svojom nadležnošću najviši nivo međunarodno priznatih prava i sloboda, uključujući prava i slobode predviđene u Konvenciji i drugim međunarodnim ugovorima nabrojanim u Dodatku uz Sporazum.

77. Prema članu 11(2) Sporazuma, Dom ima nadležnost da razmatra (a) navodne ili očigledne povrede Ijudskih prava predviđenih u Konvenciji i njenim protokolima i (b) navodnu ili očiglednu diskriminaciju koja proističe iz uživanja prava i sloboda predviđenih u 16 međunarodnih sporazuma nabrojanih u dodatku (uključujući Konvenciju), kada se navodi ili se čini da su Strane počinile takvu diskriminaciju, uključujući neki zvanični organ Strane, kantona, opštine ili nekog pojedinca koji djeluje pod nadležnošću takvog zvaničnika ili organa.

1. Član 9 Konvencije (sloboda vjeroispovijesti), posmatran izdvojeno i kao stvar diskriminacije

78. Podnosilac prijave navodi povredu slobode vjeroispovijesti. Posebno, podnosilac prijave tvrdi da je došlo do diskriminacije u uživanju ovog prava. Dom shvata argument podnosioca prijave tako da povreda i diskriminacija u uživanju posljednjeg prava direktno utiču na mogućnost podnosioca prijave i njenih pripadnika u Zvorniku da ispoljavaju svoju vjeru.

79. Dom će razmotriti navodne povrede i navode o diskriminaciji prema članu 11(2)(a) i prema članu 11(2)(b) Sporazuma u vezi sa članom 9 Konvencije koji glasi:

"1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje slobodu na promjenu vjere ili uvjerenja, i slobodu da, bilo kao pojedinac ili u zajednici sa drugima i privatno ili javno, ispoljava svoju vjeru ili uvjerenje, u služenju, podučavanju, praktikovanju i poštivanju.

2. Sloboda ispoljavanja nečije vjere ili uvjerenja će biti samo pod takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna su u demokratkom društvu u interesima javne sigurnosti, za zaštitu javnog reda, zdravlja i morala, ili za zaštitu prava i sloboda drugih."

80. Vraćajući se na pitanje da li član 9 Konvencije važi u ovom slučaju, Dom se prisjeća da je sloboda zaštićena članom 9 jedan od temelja "demokratskog društva" u okviru značenja Konvencije. Ona je u svojoj religijskoj dimenziji, jedan od najvitalnijih elemenata koji čine identitet vjernika i njihovu koncepciju života, ali je dragocjena i za ateiste, agnostike, skeptike i one kojih se ne tiče. Pluralizam koji se ne može razdvojiti od demokratskog društva, a koji je uveliko prevladao kroz vijekove, zavisi od toga (vidi Evr. sud za lj. pr., *Kokkinakis protiv Grčke* presuda od 25. maja 1993., Serija A br. 260 - A, str. 17, tačka 31).

81. Navodeći uplitanje u njena prava na slobodu vjeroispovijesti, podnosilac prijave se najprije poziva na uništavanje tri džamije do kojeg je došlo prije stupanja na snagu Opšteg okvirnog sporazuma (vidi tačke 25-27 gore) što nije sporno među stranama.

82. Međutim, Dom ima ograničenu nadležnost *ratione temporis* i može razmatrati samo navodne povrede ukoliko postoji tvrdnja da su se desile ili nastavile nakon 14. decembra 1995. On će prema tome samo ispitati da li događaji koji su se desili nakon toga datuma predstavljaju povredu koja se može pripisati tuženoj Strani prema članu 11(2) Sporazuma.

83. Podnosilac prijave je ukazala Domu na izgradnju višespratnice poslije stupanja na snagu Daytonskog sporazuma na lokaciji na kojoj je nakada stajala Zamlaz džamija. Podnosilac prijave tvrdi da je nova zgrada onemogućava da ponovo izgradi džamiju. Štaviše, u relevantnom urbanističkom planu "Zvornik 2000" Zamlaz džamija nije ucrtana iako je ona još uvijek postojala kada je plan revidiran od strane tužene Strane 9. marta 1989. Planom je predviđena zona visoke gradnje za ovu lokaciju jer džamiju - prema izjavi bivšeg načelnika Odjela za urbanizam koju je dao na javnoj raspravi - "nije bilo planirano zadržati". Dana 30. juna 1997. organi tužene Strane su donijeli rješenje prema kojem je lokacija registrovana u zemljišne knjige kao "državna imovina" sa pravom korištenja u korist državnog preduzeća "ODGP Inženjering Zvornik". Ovo preduzeće je dobilo građevinsku dozvolu od tužene Strane 3. februara 1998. godine, iako je na lokaciji još bilo netaknuto groblje; radnici spomenutog preduzeća su kasnije uklonili preostale dijelove grobova, a tužena Strana ih nije spriječila u tome.

84. U vezi sa lokacijom bivše Riječanske džamije, podnosilac prijave navodi da je oko te lokacije podignuta ograda poslije stupanja na snagu Daytonskog sporazuma i da su za nju planirani građevinski radovi. Pored toga, podnosilac prijave se žali da su tamo postavljeni pijačni štandovi i da se jedan dio koristi baspravno kao parkiralište. Podnosilac prijave navodi, a tužena Strana ne poriče da nije poduzela nikakve mjere da to spriječi. Osim toga, podnosilac prijave navodi da su počeli radovi na izgradnji zanatskog centra i da je u tu svrhu uzurpirana parcela podnosioca prijave k.č. 944/2 (32 m²) pored lokacije bivše Riječanske džamije od početka 2000. godine. Međutim, posljednju izjavu nisu potvrdila dva inženjera geodezije koje je imenovao Dom.

85. Kada je riječ o Divič lokaciji, podnosilac prijave navodi da je urbanistička saglasnost za izgradnju srpske pravoslavne crkve izdata 9. jula 1997. - tj. poslije stupanja na snagu Daytonskog sporazuma - a da su je izdali nadležni organi tužene Strane iako je lokacija registrovana u zemljišnim knjigama kao imovina podnosioca prijave. U 1998. godini je tužena Strana tolerisala izgradnju ove crkve iako očigledno nije postojala građevinska dozvola za nju.

86. Prije nego što ocijeni navodne radnje i propuste organa tužene Strane, Dom smatra da je nužno prisjetiti se da su Strane preuzele obavezu da "osiguraju" prava i slobode spomenute u Sporazumu svim osobama pod svojom nadležnošću. To ne obavezuje Strane samo da se suzdrže od kršenja tih prava i obaveza, nego Stranama nameće i pozitivnu obavezu da osiguraju i zaštite ta prava (vidi predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 34, tački 161).

87. Dom se prisjeća da je već ustanovio, u predmetu banjalučkih džamija, da pravo na vjeroispovijest uključuje i pravo da se izgradi prostor za vršenje obreda (predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 34, tački 182). Stoga nalazi da izdavanje građevinske dozvole za višespratnicu na lokaciji Zamlaz džamije, prešutno prihvatanje uklanjanja preostalih dijelova mezarja sa lokacije, kao i izgradnja navedenog objekta predstavljaju jasno uplitanje u - ili "ograničavanje" - prava vjernika Muslimana u Zvorniku da

slobodno ispoljavaju svoju vjeru, kako je zagarantovano članom 9(1) posmatranom izdvojeno.

88. U vezi sa lokacijom Riječanske džamije, Dom nalazi da korištenje lokacije onemogućava podnosioca prijave da je koristi za vjerske aktivnosti. Sve ovo se desilo u najmanju ruku uz prešutno odobravanje lokalnih organa vlasti te se stoga može pripisati tuženoj Strani u smislu člana 11(2) Sporazuma. Prema tome, Dom nalazi da je došlo do uplitanja u pravo podnosioca prijave na slobodu vjeroispovijesti u pogledu lokacije Riječanske džamije.

89. U vezi sa lokacijom na kojoj je nekada stajala Divič džamija, Dom nalazi da je podnosilac prijave spriječen da koristi svoju imovinu zato što je na njoj podignuta srpska pravoslavna crkva. Iako za to nije izdata građevinska dozvola, organi tužene Strane nisu poduzeli nikakvu radnju protiv izgradnje te crkve. Dom stoga nalazi da je došlo do uplitanja u pravo podnosioca prijave na slobodu vjerosipovijesti i u pogledu lokacije Divič džamije.

90. Gore navedena uplitanja se mogu pripisati tuženoj Strani prema članu 11(2) Sporazuma.

91. Za svako uplitanje u pravo na slobodu vjeroispovijesti se mora pokazati da je bilo opravdano prema članu 9(2) Konvencije. To znači da je takvo uplitanje moralo biti "propisano zakonom, i mora biti "neophodno u demokratskom društvu" za jačanje jednog ili više "legitimnih ciljeva" iscrpno nabrojanih u članu 9(2).

92. Dom zapaža da je sporno jesu li sva ustanovljena uplitanja "propisana zakonom". Mišljenja je, međutim, da se ova stvar može ostaviti po strani ako se čini da uplitanje nije služilo "legitimnom cilju" u okviru značenja gore navedene odredbe. Stoga će se vratiti na taj aspekt predmeta.

93. Podnosilac prijave navodi da su radnje tužene Strane bile usmjerene na jačanje diskriminatorskih ciljeva. U prilog ovoj tvrdnji, najprije navodi da su tri džamije o kojima je riječ fizički uništene. Poslije toga su izgrađeni novi objekti na dvije lokacije, naime višespratnica na lokaciji Zamlaz džamije i srpska pravoslavna crkva na lokaciji Divič džamije. Dio lokacije Riječanske džamije građani Zvornika koriste kao parking, a dio kao pijacu. Tužena Strana je obećala da će zaustaviti ovo protupravno korištenje, ali to nije uradila. Štaviše, podnosilac prijave se poziva na promjene u pravnom statusu lokacija, koje su, prema njenoj tvrdnji, izvršene na njenu štetu. Podnosilac prijave uvjerava da je ovo dio promišljene politike koja se sprovodi kako bi se spriječila islamska vjera u opštini Zvornik.

94. Tužena Strana se ograničila na navod da, iako podnosiocu prijave nije dozvoljeno da rekonstruiše predmetne džamije, jedini razlog je bio to što nikada nije formalno zatražila neophodnu dozvolu. Pitanje diskriminacije se stoga ne može ni postaviti.

95. Dom najprije zapaža da je argument tužene Strane o pitanju o kojem je ovdje riječ istovjetan sa argumentom na kojem je zasnovana njena primjedba da nisu iscrpljeni domaći pravni lijekovi. Dom se poziva na svoje zaključke u tačkama 67 do 75 gore.

96. Dom zatim zapaža da je zabrana diskriminacije ključni cilj Opšteg okvirnog

sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kojem se mora pridati posebna važnost (pozivanje na Čegar prihvatljivost i meritum, Odluke 1998., tačka 82). U kontekstu sadašnjeg predmeta - odgovarajuće je posebno uzeti u obzir značaj sprječavanja - i, ako je neophodno, zaustavljanja - diskriminacije na osnovu vjeroispovijesti i etničkog porijekla kako bi se omogućilo izbjeglicama i raseljenim licima da se sigurno vrate u svoje domove, u skladu sa obavezama koje su preuzele Strane prema članu 1(2) Aneksa 7 uz Opšti okvirni sporazum.

97. U ispitivanju da li je došlo do diskriminacije Dom je doslijedno ustanovio da je prvo potrebno odrediti da li je prema podnosiocu prijave postupano drugačije u odnosu na druge u istim ili približno istim situacijama. Svako drugačije ponašanje treba se smatrati diskriminatorskim ako nema razumnog ili objektivnog opravdanja, odnosno ako ne teži legitimnom cilju ili ako nema razumnog odnosa proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja čija se realizacija traži. Tužena Strana je dužna da opravda drugačiji tretman koji se zasniva na bilo kom od ovih osnova nabrojanih u relevantnim odredbama, uključujući vjersku ili nacionalnu pripadnost (vidi predmet br. CH/97/45, *Hermas*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 16. januara 1998. godine, tačka 86 i dalje i predmet br. CH/97/46, *Kevešević*, odluka o meritumu od 15. jula 1998. godine, tačka 92, Odluke i izvještaji 1998.godine).

98. Vraćajući se na sadašnji predmet, Dom najprije zapaža da je članom 28 Ustava Republike Srpske zaštićeno pravo na vjeroispovijest i predviđeno da su vjerske zajednice jednake pred zakonom i da mogu slobodno vršiti svoje vjerske dužnosti i službu. Međutim, istom odredbom je izdvojena Srpska pravoslavna crkva kao "crkva srpskog naroda" i predviđeno je da će "Država" pomagati Pravoslavnoj crkvi materijalno i saradivati s njom na svim poljima. Dom u ovom predmetu nije pozvan da određuje da li ovaj povlašteni tretman dat Pravoslavnoj crkvi sam po sebi predstavlja diskriminatorsko postupanje prema institucijama ili pojedincima koji ne čine tu Crkvu. Međutim, nepovoljniji uslovi kojima su Ustavom tužene Strane izloženi pripadnici podnosioca prijave jeste element koji se mora imati na umu pri ispitivanju da li postupanje prema njima u cjelini predstavlja diskriminaciju (uporedi predmet br. CH/96/29, gore pomenut u tački 34, tački 157).

99. U smislu gore navedenih razmatranja Dom nalazi ustanovljenim da su vjernici muslimani u Zvorniku koji, od rata čine lokalnu vjersku manjinu, izloženi drugačijem postupanju u poređenju sa Srbima pravoslavne vjeroispovijesti. Gore navedene radnje i propusti organa vlasti tužene Strane su postepeno pogoršali situaciju podnosioca prijave u Zvorniku u poređenju sa drugim vjerskim zajednicama, naročito srpskom pravoslavnom crkvom (uporedi, na primjer, lokaciju Divić gdje je stara džamija uništena i umjesto nje izgrađena srpska pravoslavna crkva). U gore navedenim izuzetnim okolnostima je odogovornost tužene Strane da pokaže da je to postupanje objektivno opravdano kako u nastojanju da se postigne legitiman cilj sredstvima koja su proporcionalna tom cilju. U slučaju da nema takvog opravdanja, na tuženoj Strani je da pokaže da su njeni organi poduzeli razumne korake da zaštite pripadnike podnosioca prijave u Zvorniku od tih diskriminatorskih radnji. Tužena Strana je propustila da poduzme te korake.

100. Pošto nema razumnog i objektivnog opravdanja za različito postupanje, Dom nalazi da su organi vlasti u Zvorniku i aktivno učestvovali u, a i pasivno tolerisali diskriminaciju vjernika muslimana zbog njihove vjere i nacionalnog porijekla. Ovaj stav organa vlasti je ometao - i dalje ometa - lokalne vjernike muslimane u uživanju njihovog

prava na slobodu vjeroispovijesti koje je definisano u Konvenciji, iz razloga i u mjeri koja, gledano u cjelini, jeste jasno diskriminatorna. Pored toga, takav stav može samo obeshrabrati pripadnike podnosioca prijave inače, a naročito muslimane izbjeglice i raseljena lica da se vrate u područje Zvornika gdje je proces povratka još uvijek marginalan. Iz toga slijedi da tužena Strana nije ispoštovala svoje obaveze iz Sporazuma da poštuje i osigura pravo na slobodu vjeroispovijesti bez diskriminacije.

101. Pošto diskriminacija nikad ne može biti legitiman cilj uplitanja u ljudska prava, Dom nalazi povredu prava na slobodu vjeroispovijesti prema članu 9 Konvencije kao i diskriminaciju u uživanju ovog prava.

2. Član 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju (pravo na imovinu), razmatran izdvojeno i kao stvar diskriminacije

102. Dom je kao sljedeće razmatrao predmet prema članu 11(2)(a) i (b) Sporazuma u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Ponovo će uzeti u obzir činjenice na kojima je zasnovao svoj nalaz o povredi i diskriminaciji u uživanju prava na vjeroispovijest koje je zaštićeno, *inter alia*, članom 9 Konvencije (vidi tačke 78-101). U svrhu ispitivanja prema članu 1 Protokola br. 1 Dom će ograničiti svoje razmatranje na one navode za koje smatra da se trebaju razmotriti isključivo prema ovoj odredbi.

"Član 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju glasi:

Svako fizičko i pravno lice ima pravo na mirno uživanje svoje imovine. Niko neće biti lišen svoje imovine izuzev u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim principima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe neće, ipak, utjecati na bilo koji način na pravo Države da primjeni takve zakone ukoliko smatra neophodnim kontrolu korištenja imovine u skladu sa opštim interesom ili da obezbijedi plaćanje poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

103. Član 1 Protokola br. 1 dakle sadrži tri pravila. Prvo je opšti princip mirnog uživanja imovine. Drugo pravilo pokriva lišavanje imovine i podvrgava ga zahtjevima javnog interesa i uslovima propisanim zakonom. Treće pravilo uređuje korištenje imovine prema zahtjevima opšteg interesa i domaćeg prava. Mora se odrediti u pogledu svih ovih situacija, da li je postavljena pravična ravnoteža između zahtjeva javnog interesa zajednice i zahtjeva zaštite osnovnih prava podnosioca prijave (vidi, predmet br. CH/96/17, *Blentić*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 5. novembra 1997. godine, tačka 31, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996 - decembar 1997. godine).

a. Imovina u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1

104. Kako bi se pozvala na pravo prema članu 1 Protokola br. 1 u pogledu imovine, od podnosioca prijave se može zatražiti da pokaže da je imala pravo na predmetnu imovinu, u slučaju da nema ispravu o vlasništvu, da je vlasništvo ustanovljeno dugim neosporavanim posjedom i korištenjem (uporedi Evr. sud za ljudska prava, *Sveti manastiri protiv Grčke*, presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A br. 301 - a, str. 32, tačke 58-60). Međutim, osim prava *in rem*, i različite ekonomske vrijednosti i druga prava *in personam* se mogu smatrati imovinom koja spada u okvir zaštite člana 1

Protokola br. 1 uz Konvenciju (vidi, npr., predmet br. CH/96/28, *M.J.*, odluka od 7. novembra 1997. godine, tačka 32, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996 - decembar 1997. godine). Dakle, pojam "imovina" u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1 može podrazumijevati prava koja nisu priznata kao "imovinska prava" u domaćem zakonu Države potpisnice.

(a) Lokacije bivše Zamlaz i Riječanske džamije

105. U konkretnom predmetu, Dom nalazi ustanovljenim da je tokom nacionalizacije u tadašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, nacionalizovano zemljište na kojem su stajale Riječanska i Zamlaz džamija. Džamije i pripadajuće zemljište, kao što su mezarja, su međutim ostale imovina podnosioca prijave. Dom nadalje zapaža da je, prema članu 40(1) Zakona o građevinskom zemljištu, koji je na snazi od 1986. godine (vidi tačke 42-44 gore) podnosilac prijave zadržava pravo da koristi zemljište na lokacijama uništenih džamija koje su spomenute u prethodnom tekstu sve dok na njemu postoje građevine.

106. U vezi sa Zamlaz džamijom, Dom najprije zapaža da je mezarje bilo još nedirnuto u 1998. godini. Stoga je pravo na korištenje zemljišta još uvijek postojalo prema članu 40 Zakona o građevinskom zemljištu (tačka 42 gore) kada je Daytonski sporazum stupio na snagu.

107. Štaviše, članom 43 Zakona o građevinskom zemljištu je predviđeno da, ako zgrada nije ekspropisana, već je uništena višom silom ili odlukom nadležnog organa s obzirom na narušenost, njen vlasnik zadržava prioritarno pravo korištenja zemljišta za izgradnju, pod uslovom da je regulacionim ili urbanističkim planom predviđena izgradnja objekta na kojem neko može imati imovinsko pravo. Uništavanje Zamlaz džamije i Riječanske džamije su bili potpuno van kontrole podnosioca prijave i prema tome je - kao što je Dom već izjavio u predmetu br. CH/96/29 (gore pomenut u tački 34, tački 194) - zaključena u pravnom terminu kao *vis major*. Štaviše, Dom je naveo u istom predmetu (*ibidem*, tačka 194) da se ne bi činilo da bi pravnom definicijom uobičajenom u bivšoj SFRJ bilo isključeno da se događaj kao što je rušenje džamija podnosioca prijave smatra *višom silom* u smislu člana 43 (vidi tačku 45 gore).

108. Tačno je da su u članu 43 postavljeni dodatni uslovi koji su relevantni: iako podnosilac prijave uživa, prema članu 40(1), pravo na korištenje zemljišta na kojem su nekada stajale Zamlaz i Riječanska džamija, njeno pravo da koristi to zemljište za novu građevinu zavisi od toga da li su regulacionim ili opštim urbanističkim planom predviđene takve zgrade. U vezi sa lokacijom Riječanske džamije, vještaci koji su saslušani na javnoj raspravi obavijestili su Dom da je u urbanističkom planu koji je na snazi ("Zvornik 2000") ucertana džamija. S druge strane, za lokaciju na kojoj je nekada stajala Zamlaz džamija nije predviđena džamija već je to "zona visoke gradnje". Dom, međutim, zapaža da je Zamlaz džamija još uvijek postojala kada je 1989. godine revidiran urbanistički plan "Zvornik 2000". Dom nalazi da propust da se u urbanistički plan unese vjerski objekat, iako je tada još uvijek stajao na predmetnoj lokaciji, ne može biti takve prirode da podrazumijeva gubitak prava na korištenje u okviru značenja člana 43. Na osnovu informacija pred sobom, Dom je stoga uvjeren da podnosilac prijave ima prioritarno pravo korištenja lokacija Zamlaz džamije i Riječanske džamije prema članu 43.

109. Bilo na osnovu člana 40 ili člana 43 Zakona o građevinskom zemljištu, Dom nalazi da pravo podnosioca prijave da koristi zemljište na lokacijama Zamlaz i Riječanske džamije u svrhe rekonstrukcije jeste izvršno pravo sa ekonomskom vrijednošću koja se ima smatrati "imovinom" podnosioca prijave u smislu člana 1 Protokola br. 1.

(b) Lokacija Divič džamije

110. Dom zapaža da je, prema zemljišnoj knjizi, lokacija na kojoj je nekada stajala Divič džamija imovina podnosioca prijave.

(c) Zaključak

111. Dom zaključuje da su mezarje na lokaciji Zamlaz džamije i druge vrijednosti kao što je pravo na korištenje lokacije Zamlaz džamije za izgradnju, pravo na korištenje lokacije Riječanske džamije i vlasničko pravo na lokaciji Divič džamije predstavljali, 14. decembra 1995. godine, "imovinu" podnosioca prijave u okviru značenja člana 1 Protokola br. 1. Dom kao sljedeće mora razmotriti je li se, i ako jeste, u skladu sa kojim pravilom ove odredbe tužena Strana uplitala u imovinu podnosioca prijave.

b. Uplitanje

112. U vezi sa lokacijom Zamlaz džamije, Dom nalazi da je uklanjanje mezarja sa ove lokacije kao i naknadna izgradnja višespratnice bila uplitanje u uživanje imovine podnosioca prijave. U vezi sa Divič lokacijom, Dom smatra da je izgradnja srpske pravoslavne crkve na ovoj lokaciji bila bitno uplitanje u uživanje prava na imovinu podnosioca prijave. Izgradnja ovog objekta predstavlja opsežno i definitivno zauzimanje predmetnog zemljišta na kome podnosilac prijave ima prioritarno pravo korištenja ili na kome ima pravo vlasništva. Međutim, tužena Strana nije formalno lišila podnosioca prijave njegovih prava. Ovi postupci se, prema tome, moraju smatrati kao oni koji uključuju *de facto* lišenje posjeda podnosioca prijave.

113. U vezi sa lokacijom Riječanske džamije Dom najprije zapaža da tužena Strana nije izvršila ni formalnu ni *de facto* eksporpirijaciju. Korištenje ove lokacije za parking prostor i pijacu trebalo je biti samo privremeno. Podnosilac prijave stoga može vratiti svoje zemljište čim tužena Strana onemogući protupravno korištenje. Prema tome, ne može se reći da je ovdje podnosilac prijave definitivno lišena svoje imovine. Propust tužene Strane da spriječi građane Zvornika da koriste dio lokacije Riječanske džamije za pakring, a dio za pijacu, isto tako ne predstavlja kontrolu korištenja. Međutim, propust tužene Strane da spriječi sadašnje građane Zvornika da koriste dio lokacije Riječanske džamije za pakring, a dio za pijacu, bez svake sumnje onemogućava podnosioca prijave da koristi lokaciju za rekonstrukciju svoje džamije. On, prema tome, predstavlja uplitanje u opšti princip mirnog uživanja imovine po članu 1 Protokola br. 1. Dakle, Dom ne može za njih smatrati da su u javnom interesu. Dom stoga smatra da je povrijeđen član 1 Protokola br. 1.

c. Diskriminacija

114. Dom je gore našao da su razni postupci i propusti koji su imali za rezultat povredu prava na slobodu vjeroispovisti zasnovani na diskriminatorskim osnovama (vidi tačke 83-101 gore). Isto smatra da je tačno da je došlo do uplitanja u prava na mirno uživanje

posjeda po članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Ne može se smatrati, prema tome, da su takva uplitanja u skladu sa javnim interesem.

115. Dom, prema tome, nalazi povredu prava na mirno uživanje imovine po članu 1 Protokola br. 1 kao i diskriminaciju u uživanju ovog prava.

3. Zaključak

116. U zaključku, Dom je ustanovio da ovaj predmet uključuje povrede prava na slobodu vjeroispovijesti pripadnika podnosioca prijave prema članu 9 Konvencije kao i povredu prava na mirno uživanje imovine podnosioca prijave prema članu 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Dom je takođe ustanovio diskriminaciju u uživanju oba ova prava.

I PRAVNI LIJEKOVI

117. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, Dom još mora riješiti pitanje, koje bi korake trebala poduzeti tužena Strana, da ispravi povrede Sporazuma koje je Dom ustanovio, uključujući naredbe da od neke radnje odustane ili prestane, novčanu naknadu (uključujući materijalnu i nematerijalnu štetu), i privremene mjere.

118. Podnosilac prijave traži da tuženoj Strani bude naređeno da u roku od 90 dana o vlastitom trošku ukloni izgrađenu višespratnicu sa lokacije Zamlaz džamije, da odobri rekonstrukciju bivše Zamlaz džamije i plati podnosiocu prijave iznos od 50.000 KM na ime kompenzacije. U vezi sa lokacijom bivše Riječanske džamije, podnosilac prijave traži od Doma da naredi tuženoj Strani da zaustavi građevinske radove na parceli k.č. 944/2, da odobri rekonstrukciju džamije i ukloni objekte koji su već izgrađeni. U vezi sa lokacijom bivše Divić džamije, podnosilac prijave traži od Doma da naredi tuženoj Strani da u roku od 90 dana o vlastitom trošku ukloni pravoslavnu crkvu na toj lokaciji, da odobri rekonstrukciju džamije i da plati podnosiocu prijave iznos od 50.000 KM na ime kompenzacije. Pored toga, podnosilac prijave želi da tuženoj Strani bude naređeno da se uzdrži od svakog daljeg korištenja predmetnih lokacija.

119. Kada je riječ o različitim gore navedenim tužbenim zahtjevima, Dom je ustanovio da je tužena Strana prekršila svoju obavezu da svima pod svojom nadležnošću osigura, bez diskriminacije, prava zagarantovana u Sporazumu. Kako smo se ranije prisjetili, zabrana diskriminacije je jedan od glavnih ciljeva Opšteg okvirnog sporazuma kojem i Dom i Strane moraju pridati posebnu važnost.

120. Dakle, Dom nalazi odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od 6 mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, uz konsultaciju sa Islamskom zajednicom, i samo za njene potrebe, dodijeli odgovarajuću građevinsku lokaciju u centru grada Zvornika i da dozvoli, po zahtjevu Islamske zajednice, izgradnju džamije kojom bi se zamijenila ranija Zamlaz džamija.

121. U vezi sa Riječanskom lokacijom, Dom naređuje tuženoj Strani da ukloni sa ove lokacije, u roku od mjesec dana o dana kad ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, sve pijačne tezge, da okonča njeno korištenje kao parking prostora i da ne dozvoli korištenje ove lokacije ni za jednu namjenu koja utiče na ili se upliće u prava Islamske zajednice. Dom, zatim, smatra

odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od tri mjeseca od prijema zahtjeva u tom smislu, izda potrebnu dozvolu za ponovnu izgradnju džamije na lokaciji na kojoj je ranije bila.

122. Što se tiče lokacije na kojoj je nekad bila Divič džamija, Dom nalazi odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da, u roku od 6 mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, uz konsultaciju sa Islamskom zajednicom, i samo za njene potrebe, dodijeli odgovarajuću građevinsku lokaciju u blizini bivše Divič džamije i da dozvoli, po zahtjevu Islamske zajednice, izgradnju džamije kojom bi se zamijenila ranija Divič džamija.

123. Što se tiče zahtjeva podnosioca prijave u vezi sa kompenzacijom u ukupnom iznosu od 100.000 KM, Dom želi da naglasi da on nije nadležan, *ratione temporis*, za dodjelu bilo kakve kompenzacije za razaranja džamija u 1992. godini niti za bilo koju drugu materijalnu ili nematerijalnu štetu koja je pretrpljena prije 14. decembra 1995. godine. Za period nakon stupanja na snagu Daytonskog mirovnog sporazuma, Dom nalazi odgovarajućim da naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave za moralne štete koje je pretrpio nakon 14. decembra 1995. godine iznos od 10.000 KM u roku od 30 dana od dana kad ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma.

VIII ZAKLJUČCI

124. Iz gore navedenih razloga, Dom odlučuje:

1. sa 6 glasova za i 1 protiv, da prijavu proglasi prihvatljivom;
2. jednoglasno, da je u Zvorniku došlo do povrede prava Islamske zajednice na slobodu vjeroispovijesti kako je zagantovano članom 9 Konvencije posmatranim izdvojeno, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
3. jednoglasno, da je u Zvorniku došlo do povrede prava Islamske zajednice na mirno uživanje imovine kako je zagantovano članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju posmatranim izdvojeno, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
4. jednoglasno, da je Islamske zajednica u Zvorniku diskriminisana u uživanju prava na slobodu vjeroispovijesti kako je zagantovano članom 9 Konvencije, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
5. jednoglasno, da je Islamska zajednica u Zvorniku diskriminisana u mirnom uživanju svoje imovine kako je zagantovano članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju, čime je tužena Strana prekršila član I Sporazuma;
6. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da u roku od 6 mjeseci od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, uz konsultaciju sa Islamskom zajednicom, i samo za njene potrebe, dodijeli odgovarajuću građevinsku lokaciju u centru grada Zvornika i da dozvoli, po zahtjevu Islamske zajednice, izgradnju džamije kojom bi se zamijenila ranija Zamlaz džamija;
7. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj Strani da sa Riječanske lokacije, u

roku od mjesec dana od dana kad ova odluka ostane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, ukloni sve pijačne tezge i da prestane sa korištenjem te lokacije kao parking prostora te da ne dozvoli da se ta lokacija više koristi za bilo koje svrhe kojima se utiče na ili upliće u prava Islamske zajednice; te da, u roku od 3 mjeseca po prijemu zahtjeva Islamske zajednice za tu svrhu, izda potrebnu dozvolu za ponovnu izgradnju Riječanske džamije na lokaciji na kojoj je ranije bila;

8. sa 6 glasova za i 1 protiv, da naredi tuženoj strani da, u roku od 6 mjeseci od dana kad ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, uz konsultaciju sa Islamskom zajednicom, i samo za njene potrebe, dodijeli odgovarajuću građevinsku lokaciju u blizini lokacije bivše Divič džamije i da dozvoli, po zahtjevu Islamske zajednice, izgradnju džamije kojom bi se zamijenila ranija Divič džamija;

9. sa 5 glasova za i 2 protiv,

- a) da naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave, kao novčanu kompenzaciju za pretrpljenu moralnu štetu nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa svim predmetnim lokacijama 10.000 KM u roku od 30 dana od dana kada ova odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, i
- b) da će plaćati godišnju kamatu od 4% na ovaj iznos ili svaki neplaćeni dio tog iznosa od dana kada istekne gore navedeni rok do datuma potpunog izmirenja;

10. sa 5 glasova za i 2 protiv, da naredi tuženoj Strani da obavijesti Dom, u roku od 6 mjeseci od dana kad ova odluka postane konačna i obavezujuća uskladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma, o koracima koje je preduzela da bi ispunila gore navedene naredbe.

(potpisao)
Peter KEMPEES
Arhivar Doma

(potpisao)
Giovanni GRASSO
Predsjednik Vijeća II

U skladu sa pravilom 61 Pravila procedure Doma, izdvojena mišljenja gosp. Dekovića i gosp. Popovića su priložena uz ovu odluku.

ANEKS

Shodno pravilu 61 Pravila procedure pred Domom za ljudska prava BiH u predmetu br. CH/98/1062 aplikanta Islamske zajednice BiH protiv tužene Strane Republike Srpske ovaj Aneks sadrži izdvojeno mišljenje o djelimičnom neslaganju gosp. Mehmeda DEKOVIĆA sa odlukom Doma.

IZDVOJENO MIŠLJENJE GOSP. Mehmeda DEKOVIĆA

U navedenom predmetu Doma, pod gornjim brojem, zaključkom pod 9a. naređeno je tuženoj da plati podnosiocu prijave, kao novčanu kompenzaciju za pretrpljenu moralnu

štetu nakon 14. decembra 1995 godine u vezi sa svim porušenim sakralnim objektima 10.000 KM u roku od 30 dana od dana kada odluka postane konačna i obavezujuća u skladu sa pravilom 66 Pravila procedure Doma. Identičan stav iznijet je i u tač. 123 odluke u okviru odjeljka VII Pravni lijekovi.

Član Doma i autor ovog izdvojenog mišljenja smatra da je odluka Doma u dijelu o kompenzaciji za moralnu štetu neprihvatljiva. Naime, u situaciji kada je Dom već zaključio da aplikantu - Islamskoj zajednici BiH, kao pravnom licu, pripada pravo na novčanu kompenzaciju za pretrpljenu moralnu-nematerijalnu štetu u iznosu od 10.000 KM smatram da se nameću dva krucijalna pitanja. Prvo, zašto su u odluci izostali navodi po kom osnovu je pravo za kompenzaciju priznato aplikantu, kao i razlozi u pogledu visine dosuđene kompenzacije. Te razloge je u odluci trebalo iznijeti pogotovo ako se ima u vidu da se kompenzacija za moralnu štetu dosuđuje po nekoliko osnova. Da je to učinjeno lakše be se shvatilo pitanje u vezi sa visinom utvrđene kompenzacije. Naime, visina dosuđenog iznosa, po mom mišljenju, ne samo da je bagatelna, već na određen način vrijeđa vjerska osjećanja aplikanta i njegovih vjernika, s obzirom na način kako je došlo do povrede prava, a što nije potrebno posebno elaborirati, jer je o tome dovoljno rečeno u obrazloženju odluke. Dosuđeni iznos ne može predstavljati satisfakciju za više porušenih sakralnih objekata, za način na koji su se nakon toga koristile njihove lokacije (parking prostor, pijace, izgradnja pravoslavne crkve i dr.), te za nepreduzimanje nikakvih mjera tužene da se otklone posljedice njihovog rušenja. Zbog toga se čini da je odluka u dijelu u kojem je odlučeno o kompenzaciji za moralnu štetu manjkava.

Isto tako, nisam saglasan sa zaključcima Doma kojima se naređuje Republici Srpskoj da izvrši određene radnje kao n.p.r. izdavanje građevinske dozvole za gradnju ali tek po zahtjevu Islamske zajednice. Ovo iz dva razloga. Prvi, što smatram da odluka Doma i njegova naredba predstavljaju direktnan osnov da se i bez formalne procedure dozvoli izgradnja srušenih sakralnih objekata i drugi što su do sada vršene opstrukcije i po podnijetim zahtjevima nisu donijete odgovarajuće odluke od strane nadležnih upravnih organa (eklatantan primjer Ferhadija džamije u Banja Luci).

U Sarajevu, 7. novembra 2000. (potpisao)

ANEKS

Shodno pravilu 61 Pravila procedure pred Domom za Ijudska prava BiH u predmetu br. CH/98/1062 aplikanta Islamske zajednice protiv tužene Strane Republike Srpske ovaj Aneks sadrži izdvojeno mišljenje o djelimičnom neslaganju gosp. Vitomira POPOVIĆA sa odlukom Doma.

Izdvojeno mišljenje o neslaganju člana Doma Prof. dr. Vitomira Popovića sa odlukom br. CH/98/1062 od 9. novembra 2000.

Ne slažem se sa odlukom Doma za ljudska prava BiH broj gornji iz sljedećih razloga:

1. Članom VIII(2)(a) Sporazuma o Ijudskim pravima kao aneksa 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH je propisano: "Dom takode mora razmotriti da li postoje djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da su oni iscrpljeni."

U tački 70 odluke Domaje navedeno:

"U konkretnom predmetu Dom nalazi ustanovljenim da podnosilac prijave nikada nije podnijela formalni zahtjev za ponovnu izgradnju predmetnih džamija. Dana 10. jula 1998. i 25. augusta 1998. uputila je navodno pisma opštini Zvornik u kojima je zatražila da se zaštite lokacije na kojima su nekada stajale džamije. U slučaju lokacije Zamlaz džamije, podnosilac prijave je uputila pismo tadašnjem gradonačelniku opštine Zvornik i zatražila od njega da zaustavi građevinske radove. Nijedno od ovih pisama nije sadržalo formalni zahtjev za građevinsku dozvolu. Štaviše, čini se da je došlo do samo jednog formalnog sastanka između bivšeg gradonačelnika opštine Zvornik i tuzlanskog muftije.

Pravilom 49 procedure Doma usvojenim 13. decembra 1996. godine je propisano:

"Dom može odmah proglasiti prijavu neprihvatljivom po stavu 2 člana VIII Sporazuma ili može **odlučiti** da obustavi razmatranje, odbaci ili briše prijavu po zadnjem stavu člana VIII.

Dakle,

jedinu odluku koju je Dom u konkretnom slučaju mogao donijeti je da shodno gore navedenim odredbama Sporazuma i Pravila procedure proglasi prijavu neprihvatljivom radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, ili da ohustavi razmatranje - prekine postupak dok se ovi lijekovi ne iscrpe pred domaćim nadležnim organima Republike Srpske, kao tužene Strane.

Postupajući na način naveden u odluci, i odlučujući u meritumu Dom je izašao izvan okvira svoje nadležnosti, što predstavlja kršenje člana 1 Sporazuma o ljudskim pravima, kao aneksa 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, koji glasi:

"Strane će osigurati svim osobama pod svojom jurisdikcijom najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući prava i slobode utvrđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i njenim Protokolima i u drugim međunarodnim dokumentima navedenim u Dodatku ovom Aneksu."

Dakle,

nije u nadležnosti Doma, nego Republike Srpske kao tužene Strane da u skladu sa svojom jurisdikcijom iz člana 1 Sporazuma odlučuje o dodjeljivanju zemljišta za gradnju i izdavanju dozvola za rekonstrukciju i izgradnju porušenih džamija.

Ovdje, prije svega mislim da se u rješavanju ovakve vrste zahtjeva mora poštovati sledeće zakonodavstvo Republike Srpske, ili koje je u primjeni u Republici Srpskoj:

- a) Zakon o građevinskom zemljištu (Službeni list SR BiH 34/86 i 1/90; Službeni glasnik Republike Srpske broj 29/94 i 23/98);
- b) Zakon o prostornom uređenju SR BiH (Službeni list br. 9/87, 23/88, 24/89, 10/90, 15/90, 14/91);
- c) Zakon o uređenju prostora republike Srpske (Službeni glasnik RS broj 19/96, 25/96, 25/97, 3/98 i 10/98);

d) u skladu sa regulacionim planom opštine Zvornik

Dom je pogrešno izveo zaključak kada je stao na stanovište da naredi tuženoj Strani da plati podnosiocu prijave, kao novčanu kompenzaciju za pretrpljenu moralnu štetu nakon 14. decembra 1995. godine u vezi sa svim predmetnim lokacijama 10.000 KM". Pogreške u zaključku sastoje se u sljedećem:

- a) I ovaj dio zahtjeva aplikanta je, shodno članu VIII(2)(a) Sporazuma a u vezi sa članom 49 Pravila procedure Doma trebalo proglasiti neprihvatljivim radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, ili obustaviti - prekinuti postupak dok se ovi lijekovi ne iscrpe pred nadležnim organima - sudovima republike Srpske kao tužene strane.
 - b) Zahtjev aplikanta za naknadu štete u iznosu od 100.000 KM nije sadržavao i "zahtjev za naknadu moralne štete," pa je Dom prekoračio svoja ovlašćenja kada je dosudio dio zahtjeva koga aplikant nije ni postavio. Pored navedenog, Dom nije dao ni jedan valjan argument u čemu se ova vrsta štete sastoji tako da nije moguće izvesti zaključak da li se radi o materijalnoj ili nematerijalnoj šteti. Ako bi se stalo na stanovište da se radi o materijalnoj šteti u tom slučaju ona nije utvrđena na način na koji se to radi. Ovakav vid materijalne štete je morao biti ili nesporan među stranama ili šteta utvrđena po vještaku odgovarajuće struke. Obzirom da je tužena Strana osporila zahtjev radi neiscrpljivanja pravnih lijekova, smatra se da je zahtjev osporen i u osnovi i u visini.
 - c) Ako bi se stalo na stanovište da se u konkretnom slučaju radi o nematerijalnoj šteti onda, prema važećim odredbama Zakona o obligacionim odnosima pravnom analogijom bi se moglo stati na stanovište da se radi o nematerijalnoj šteti. U tom slučaju ovu štetu ne mogu pretrpiti niti im se može dosuditi pravna lica nego samo fizička lica. Islamska zajednica ima status pravnog a ne fizičkog lica i nema pravo na naknadu ovog vida štete.
2. U preostalom dijelu mog izdvojenog mišljenja ostajem u cijelosti kod svog izdvojenog mišljenja o neslaganju iznesenog u predmetu br. CH/96/29 Islamska zajednica u BiH protiv Republike Srpske od 11. juna 1999. godine (slučaj banjalučkih džamija).

U Sarajevu, 9. 11. 2000. god.

Prof. dr. Vitomir Popović